

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ

ІНСТИТУТ СПЕЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

ЛАБОРАТОРІЯ СУРДОПЕДАГОГІКИ

**ЖУК В.В., ЛИТВИНОВА В.В., ЛИТОВЧЕНКО С.В., МАКСИМЕНКО Н.Л.,
ТАРАНЧЕНКО О.М., ФЕДОРЕНКО О.Ф., ШЕВЧЕНКО В.М.**

**Науково-методичні засади реалізації змісту
програми розвитку дошкільників зі зниженим
слухом**

(монографія)

Київ – 2015

У монографії висвітлено науково-теоретичні засади та методичні рекомендації щодо реалізації змісту Програми розвитку дітей дошкільного віку зі зниженим слухом «Стежки у світ» за основними лініями дитячого розвитку на основі компетентнісного підходу. Зміст монографії спрямований на надання практикам науково-методичної допомоги в забезпеченні якісної освіти дітей дошкільного віку з порушеннями слуху, комплексного психолого-педагогічного супроводу.

Монографія адресована викладачам, студентам та слухачам вищих навчальних закладів (загальнопедагогічні спеціальності та спеціальна педагогіка), інститутів післядипломної педагогічної освіти; педагогам дошкільних навчально-виховних закладів для глухих дітей та дітей зі зниженим слухом, дошкільних відділень спеціальних загальноосвітніх шкіл для глухих дітей та дітей зі зниженим слухом, спеціальних груп для дітей з порушеннями слуху при дошкільних навчально-виховних закладах, дошкільних навчальних закладів з інклюзивною формою навчання, ресурсних, консультаційних, навчально-реабілітаційних центрів для дітей з особливими потребами; батькам дітей з порушеннями слуху; науковцям.

Рецензенти:

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри корекційної педагогіки та інклюзивної освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка *Дмитрієва О.І.*;
кандидат педагогічних наук, декан факультету педагогічної освіти Львівського національного університету ім. Івана Франка *Ленів З.П.*

© Жук В.В., Литвинова В.В., Литовченко С.В.,

Максименко Н.Л., Таранченко О.М.,

Федоренко О.Ф., Шевченко В.М.

© Інститут спеціальної педагогіки
Національної академії педагогічних наук України,

ЗМІСТ

I.	Литовченко С.В. Особливості реалізації змісту програми з особистісного розвитку дошкільників зі зниженим слухом	3
II.	Таранченко О.М. Розбудова системи освіти осіб з порушеннями слуху в сучасних реаліях	23
III.	Шевченко В.М. Особливості реалізації змісту фізичної лінії розвитку дошкільників зі зниженим слухом	51
IV.	Жук В.В. Науково-методичні засади організації та змісту навчання словесного мовлення дошкільників з порушеннями слуху	104
V.	Литвинова В.В. Пізнавальні та логіко-математичні форми активності у дітей дошкільного віку з порушеннями слуху	139
VI.	Максименко Н.Л. Особливості трудової діяльності дошкільників з порушеннями слуху	184
VII.	Федоренко О.Ф. Розвиток слухового сприймання та формування вимови в умовах дошкільного закладу для дітей зі зниженим слухом	212
	Додаток А	237
	Додаток Б	243

I. ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ПРОГРАМИ З ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗІ ЗНИЖЕНИМ СЛУХОМ

Світлана Литовченко

Проблема соціально-особистісного розвитку дітей з порушеннями слуху у сурдопедагогічній науці і практиці

Українські та зарубіжні вчені у галузі вікової психології та педагогічної науки поділяють думку про те, що дошкільний період відіграє визначальну роль у загальному процесі соціалізації дитини та формуванні особистості в цілому. Крім того, європейський вектор розвитку освіти, прогресивні зміни у сучасному українському суспільстві актуалізують проблему виховання життєво компетентної особистості дитини, здатної до гармонійної адаптації до нових умов життя, налагодження продуктивних стосунків з оточуючими, визначення свого місця у соціумі.

Організація, зміст та методи роботи з соціально-особистісного розвитку дітей дошкільного віку з порушеннями слуху

Важливим здобутком вітчизняної дошкільної сурдопедагогіки на сучасному етапі є розробка нового змісту розвитку дітей з порушеннями слуху.

До останнього часу проблеми соціального та особистісного виховання дитини з порушенням слуху у сурдопедагогіці не були об'єктом спеціального вивчення, не розроблялось програмно-методичне забезпечення цього процесу. На перший план висувалась проблема навчання дошкільників з порушенням слуху мови та мовленню, основам математиці, знанням про природу тощо. Досягнення у соціальній адаптації розглядалися зазвичай у якості другорядного, побічного результату навчання та виховання

дошкільників та школярів цієї категорії. Проте результати подібної роботи, як доводить практика, не задовольняють педагогів та батьків.

Роль сім'ї у соціально-особистісному розвитку дошкільників з порушеннями слуху

Для успішної реалізації програми розвитку надзвичайно важлива ефективна *співпраця педагогів та родин* дітей з порушеннями слуху.

Нині один із напрямів модернізації національної дошкільної освіти – орієнтація педагогів на надання допомоги сім'ї, широке залучення батьків до співробітництва та підвищення відповідальності батьків за виховання та навчання своїх дітей.

Сучасна освітня філософія, зорієнтована на особистість дитини, ґрунтується на положенні, що *батьки – її перші й головні вчителі*. Дедалі більше педагогів з повагою ставляться до навчального процесу, який відбувається вдома, і будують свою роботу, враховуючи інтереси дітей та їхніх родин. У процесі навчання вихованців з особливими потребами, порушеннями слуху зокрема, важливо враховувати інтереси, пріоритети й турботи сім'ї дитини, працювати з батьками «в одній команді».

Література

1. Головчиц Л. А. Дошкольная сурдопедагогика: Воспитание и обучение дошкольников с нарушениями слуха / Л. А. Головчиц. – М. : ВЛАДОС, 2001. – 304 с.

2. Кононко О. Л. Виховуємо соціально компетентного дошкільника: навч.- метод. посіб. до Базової прогр. розв. дитини дошк. віку «Я у Світі» / О. Л. Кононко. – К. : Світич, 2009. – 208 с. – Бібліогр.: с. 194-202.

II. РОЗБУДОВА СИСТЕМИ ОСВІТИ ОСІБ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ В СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ

Оксана Таранченко

Сучасні трансформаційні процеси у вітчизняній освітній галузі зумовлені кардинальними суспільно-політичними, соціально-економічними, соціально-педагогічними та культурологічними змінами. Впродовж останніх десятиліть видозмінилися зміст, мета і стратегічні напрями усіх ланок освіти, аби демократизувати й гуманізувати її відповідно до світових стандартів. Модернізація освіти визнана пріоритетом у суспільстві (Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття)), Закони України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Національна доктрина розвитку освіти тощо) [1-5, 12-15]. Наразі визначено й пріоритетні напрями державної політики щодо розвитку національної освіти: особистісна орієнтація; створення для всіх громадян рівних можливостей у здобутті якісної освіти; постійне підвищення її якості, оновлення її змісту та форм організації навчально-виховного процесу; розвиток безперервної освіти та навчання упродовж життя; забезпечення освітніх потреб осіб з особливостями психофізичного розвитку тощо. Створено нову законодавчо-нормативну базу, яка визначає стратегічні завдання та регулятивні механізми освіти у всіх її ланках – від дошкілля до вищої школи [14].

Система освіти осіб з порушеннями в розвитку є інститутом держави, що повною мірою відображає її ціннісні орієнтації. Ідея загальної рівності, «стирання» відмінностей між людьми (національних, релігійних тощо), що закладалася ще за радянських часів, знайшла певне відображення і в системі спеціальної освіти у намірах «нормалізувати аномальних» дітей до рівня тих, що розвиваються нормально.

Література:

1. Андрущенко В. П. Інноваційна стратегія розвитку освіти як підґрунтя

«українського прориву» / В. П. Андрущенко // Вісник Інституту розвитку дитини. Серія : Філософія, педагогіка, психологія : зб. наук. праць. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – Вип. 5. – С. 6–14.

2. Бех І. Д. Особистісно орієнтоване виховання / Іван Дмитрович Бех. – К.: Либідь 1998. – 204 с.

3. Будяк Л.В. «Інклюзивне навчання в сільському загальноосвітньому закладі» - Черкаси, 2010.

4. Вульфсон Б.Л. Стратегія розвитку образования на Западе на порозе ХХІ века. – М.: УРАО, 1998.

5. Виклик для України: розробка рамкових основ змісту (національного курикулуму) загальної середньої освіти для 21-го століття // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. 26-27 червня 2007 р. – К., 2007. – 239 с.

6. Державний стандарт спеціальної освіти дітей з особливими потребами / Інститут дефектології АПН України, НВП «ВАБОС». – Київ, 2003. – 150 с.

7. Deppeler, J., Harvey, D. & Loreman, T. (2005). Inclusive Education A practical guide to supporting diversity in the classroom. New York: RoutledgeFalmer

8. Дегтяренко Т. М. Стратегія розвитку спеціальної освіти: полемічні міркування / Т. М. Дегтяренко // Дефектологія. – 2010. – № 3. – С. 40–45.

9. Зязюн І. А. Педагогіка добра: ідеали і реалії: наук.-метод. посіб. / І. А. Зязюн. – К. : МАУП, 2000. – 306 с.

10. Засенко В. В. Сучасна система освіти осіб з вадами слуху: стан, проблеми, перспективи / В. В. Засенко // Збірник матеріалів І Всеукраїнської конференції з історії навчання глухих в Україні. – К. : Українське товариство глухих, 2001. – 228 с. – С.43–50.

11. Засенко В.В. Сучасна система освіти осіб з вадами слуху: стан,

проблеми, перспективи.// Збірник матеріалів I Всеукраїнської конференції з історії навчання глухих в Україні. – К.: Українське товариство глухих, 2001. – 228 с. – С.43-50.

Закон України «Про соціальні послуги» № 966-IV від 19.06.2003 р. [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2003. – № 45. – Ст.

12. Збірник урядових нормативних актів України. - К.: Україна, 2004.- №29.-Ст. 533.

13. Кремень В. Г. Національна освіта як соціальне явище / Кремень В. Г // Учитель. – 1999. – №11-12. – С.16.

14. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні – інноваційний аспект. 15. Стратегія. Реалізація. Результати / В. Г. Кремень. – К. : Грамота, 2005. – 448 с.

16. Kolupaeva A., Taranchenko O., Danilavichute E. (2014), Special Education Today in Ukraine, in Anthony F. Rotatori, Jeffrey P. Bakken, Sandra Burkhardt, Festus E. Obiakor, Umesh Sharma (ed.) Special Education International Perspectives: Practices Across the Globe (Advances in Special Education, Volume 28) Emerald Group Publishing Limited, pp. 311 – 351.

17. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: Монографія. – К.: «Самміт-Книга», 2009. – 272 с.: іл. – (Серія «Інклюзивна освіта»).

18. Lupart, J., & Webber, C.F. (2002). Canadian schools in transition: Moving from dual education systems to inclusive schools. 1 Exceptionality Education Canada, 12(2), 7-52.

19. Loreman, T. (2007) . Seven pillars of support for inclusive education: Moving from «Why?» to «How?» International Journal of Whole Schooling, 3(2), 22-38.

20. Loreman, T., Deppeler, J.M. & Harvey, D.H.P. (2005). Inclusive education: A practical guide to supporting diversity in the classroom. (Лорман Т., Деспелер Дж.М., Харві Д. Х. Р. (2005) Інклюзивна освіта. Підтримка відмінності на уроці: практичний посібник) Sydney: Allen & Unwin. Chapters 1 & 2.
21. Міністерство освіти України. Колегія. Про невідкладні заходи щодо поліпшення функціонування професійно-технічних навчальних закладів: Рішення від 13.12.95р. №12/1-5 // Інформ. зб. Міністерства освіти України. – 1996. – №8. – С. 11- 15.
22. Національна доповідь «Про становище інвалідів в Україні». – К.: Міністерство праці та соціальної політики України, 2008.
23. Проект Положення про організацію інтегрованого навчання дітей з особливими потребами в загальноосвітніх (дошкільних) навчальних закладах. – К. – 2002.
24. Психологічна служба та психолого-медико-педагогічні консультації системи освіти України (показн. розв. на поч. 2007/08 н.р.) / Н. В Дудченко, Ю. А. Луценко, А. Г. Обухівська та ін. – К. : Ніка-Центр, 2008. – 44 с.
25. Polloway, E. A., Patton, J. R., Smith, J. D., & Smith, T. E. C. (1996). Historic Changes in Mental Retardation and Developmental Disabilities. Education & Training in Mental Retardation and Developmental Disabilities, 31(1), 3-12.
26. Саламанская декларация. Рамки действий по образованию лиц с особыми потребностями, приняты Всемирной конференцией по образованию лиц с особыми потребностями: доступ и качество. Саламанка. Испания, 7-10 июня 1994г. – К., 2000.

27. Сак Т. Психологічний супровід учнів із затримкою психічного розвитку в інклюзивному класі (діагностичний напрям) / Т. Сак // Дефектологія. – 2009. – № 1. – С. 16–19.
28. Скрипник Т. В. Феноменологія аутизму : монографія / Т. В. Скрипник. – К. : Фенікс, 2010. – 368 с.
29. Services for Children with Disabilities in European Countries. A report based on a meeting organized by The European Academy of Childhood Disability with support from HELIOS II / [edited by Helen McConachie, Diane Smyth, Martin Bax] // Developmental Medicine & Child Neurology. – October 1997. – Vol. 39. – Supplement № 76.
30. Стандарти правила щодо урівняння можливостей інвалідів. – ООН, 1994. – С. 33 – 37.
31. Таланчук П.М., Коноплицька Д.Л. Комплексний підхід до проблем інвалідів: Статистика, дійсність, майбутнє // Соціальний захист. – 2001. – №11. – С. 18-20.
32. Таранченко О.М. Розвиток системи освіти осіб з порушеннями слуху в контексті поступу вітчизняної науки та практики: монографія / О.М. Таранченко. – К. : О.Т. Ростунов, 2013. – 483 с.
33. Таранченко О.М. Сучасні підходи задоволення навчальних потреб учнів з порушеннями психофізичного розвитку в спеціальних та інклюзивних закладах освіти./О.М. Таранченко // Дефектологія. Особлива дитина: навчання та виховання. – 2013. – № 1.
34. Таранченко О.М. Універсальна практика навчання та надання підтримки учням з особливими потребами /О.М. Таранченко //Дефектологія. Особлива дитина: навчання та виховання. – 2013. – № 2.
35. Handbook for Students with Disabilities: Services to Students with Disabilities (SSD). – Edmonton: MacEwan College (Canada), 2005. – 34 p.

Russell, D. & Demko, R. (2007). EDPY 497/597: Studies in sign language and deaf culture. Edmonton, AB: University of Alberta. [WebCT and face-to-face delivery course].

36. Шевцов А. Г. Освітні основи реабілітології : [монографія] / А. Г. Шевцов – «МП Леся», 2009. – 483 с.

37. Шумная Л. П. Правові основи реабілітації інвалідів в Україні [Електронний ресурс] : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05 / Шумна Лариса Петрівна. – Х., 2003. – Режим доступу : <http://www.lib.ua-gu.net/diss/abstract/33832.html>.

38. Штефан Л. А. Організація соціального виховання в Україні (20-ті рр. ХХ ст.) / Л. А. Штефан // Теорія та методика навчання та виховання. – Харків : ХДПУ, 2000. – Вип. 6. – С. 22-27.

III. ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ФІЗИЧНОЇ ЛІНІЇ РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗІ ЗНИЖЕНИМ СЛУХОМ

Володимир Шевченко

Особливості фізичного розвитку дошкільників зі зниженим слухом

Актуальність оптимізації здоров'я і фізичного розвитку дітей в умовах спеціальних дошкільних освітніх установ в сучасних соціально-економічних умовах розвитку суспільства стоїть особливо гостро.

Під фізичним розвитком дітей розуміють безперервний біологічний процес. На кожному віковому етапі він характеризується визначеним комплексом пов'язаних між собою та зовнішнім середовищем (при керівній ролі центральної нервової системи) морфологічних і функціональних властивостей організму та активізує запас фізичних сил.

Завдання та засоби фізичного виховання дошкільників зі зниженим слухом

Фізичне виховання дітей з порушеннями слуху спрямоване на охорону та зміцнення їх здоров'я, гармонійний фізичний розвиток, загартування, розвиток рухової активності, формування основних рухів та рухових якостей, корекцію і профілактику порушень фізичного розвитку. Саме в перші шість-сім років життя у дитини формуються основи здоров'я, рухові навички, розвиваються фізичні якості (спритність, швидкість, координація рухів, орієнтування в просторі, сила та ін.).

У процесі роботи з фізичного виховання реалізуються як загальні, спільні з масовими дошкільними закладами завдання, так і специфічні, які обумовлені наявністю своєрідності у фізичному та моторному розвитку дітей з порушеннями слуху.

Організація фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми зі зниженим слухом

У дошкільних навчальних закладах одним із пріоритетних напрямів освітнього процесу є фізичне виховання дітей. Воно спрямовується на охорону та зміцнення здоров'я, підвищення спритності й захисних сил дитячого організму, поліпшення працездатності, своєчасне формування у малюків життєво важливих рухових вмінь та навичок, розвиток фізичних якостей і забезпечення належного рівня фізичної підготовки й фізичної культури взагалі, на виховання стійкого інтересу до рухової активності, потреби в них вироблення звички до здорового способу життя.

Проте, організація роботи з фізичного виховання в дошкільних навчальних закладах потребує вдосконалення. Про це свідчить наявність значної кількості дітей з дисгармонійним фізичним розвитком, а також із недостатнім розвитком основних рухів та фізичних якостей. Фіксується досить високий відсоток дітей, які часто хворіють на респіраторні інфекції та мають хронічні недуги.

Рекомендації щодо фізкультурно-оздоровчої роботи в дошкільному навчальному закладі

Фізичне виховання дітей з порушеннями слуху – один з важливих напрямів корекційно-педагогічної роботи – знаходяться в тісному зв'язку з усіма іншими сторонами виховання та навчання. Правильно організоване фізичне виховання створює основу для зміцнення здоров'я дітей, розвиває їх активність, підвищує працездатність, стає базою для успішного проведення виховної та корекційно-освітньої роботи.

Заняття з фізичної культури

Організм дошкільників потребує активної рухової діяльності. Заняття є основною формою організованого систематичного навчання дошкільників фізичних вправ. Вони відчутно впливають на дитину, розвиваючи її рухові

уявлення, увагу, мислення, волю, емоції, спричиняючи позитивні зміни у роботі серцево-судинної, дихальної та інших систем організму, викликаючи почуття бадьорості, радості. Фізичні вправи як специфічний засіб фізичного виховання справляють ефект лише за комплексного використання з оздоровчими силами природи та гігієнічними факторами.

Формування правильної постави та профілактика плоскоступості

Формування правильної постави – важливий аспект зміцнення здоров'я та гармонійного розвитку дитини.

Постава – звичне, невимушене положення тіла людини під час стояння, сидіння і під час руху. При нормальній поставі тіла м'язи, які утримують хребет у правильному положенні, помірно напружені, голова й тулуб тримаються рівно, плечі на одному рівні й трохи відхилені назад, спина пряма, живіт підтягнутий, ноги в колінних суглобах прямі.

Режим дня дитини

Режим дня – це правильний розподіл у часі головних процесів життєдіяльності дитини.

Потреби дитини у сні, харчуванні, чистоті, зміні видів діяльності, прогулянках на повітрі зумовлюють відповідний режим дня, що має важливе значення для збереження і зміцнення її здоров'я, повноцінного розвитку.

Медико-педагогічний контроль

Медико-педагогічний контроль за фізичним виховання забезпечує комплексне отримання відомостей про стан цієї роботи в дошкільному навчальному закладі спільними зусиллями медичних працівників та педагогів.

Література

1. Бєсєда В.В., Романчук О.П. До питання оцїнки фізичної підготовленості дїтей дошкїльного віку / Зб. наук. пр. Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. – Кам.-Под.: Медобори-2006, 2012. – Вип. 19. – Ч.2. – С. 237-238.
2. Болотина Л.Р., Баранов С.П., Комарова Т.С. Дошкільна педагогіка: Учебное пособие для студентов высших учебных заведений. – М.: Академический проект; Культура, 2005. – С. 88-93.
3. Головчиц Л.А. Дошкільна сурдопедагогіка: Воспитание и обучение дошкольников с нарушениями слуха: Учеб. пособие для студ. высш. уч. завед. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2001. – С. 161-169.
4. Дмитренко Т.І. Теорія і методика фізичного виховання дїтей раннього і дошкїльного віку: посїб. для дошкїльн. віддїлення пед. ін-тів та учнів дошкїльн. віддїлень пед. училищ. – К.: Вища школа, 1979. – 242 с.
5. Коржова А.А. Физическое воспитание детей с нарушениями слуха // Дошкільне воспитание аномальних дітей / Под ред. Л.П. Носковой. – М.: Просвещение, 1993. – 224 с.
6. Методичні рекомендації «Фізичний розвиток дїтей в умовах дошкїльного навчального закладу», інструктивний лист Міністерства освіти і науки України від 16.08.2010 р. № 1/9-563. Електронний доступ: <http://iitzo.gov.ua/doshkilna-osvita/normatyvno-pravova-baza-doshkilnoji-osvity/>.
7. Понїманська Т.І. Дошкїльна педагогіка. – К.: Академвидав, 2006. – С. 160-183.
8. Про світ дїтей з особливими потребами / Упоряд. Шнайдер В.І. – Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 2003. – с. 110-112.
9. Сурдопедагогіка: учебник для студ. высш. пед. завед. / Под ред. Е. Г. Речицкой. - М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2004. – С. 272-275.
10. Сурдопедагогіка: учебник для студ. высш. учеб. заведений / Людмила Виталиевна Андреева; Под науч. ред. Н.М. Назаровой, Т.Г.Богдановой. – М.: Изд. центр «Академия», 2005. – 576 с.

IV. НАВЧАННЯ СЛОВЕСНОГО МОВЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ

Валентина Жук

Педагогічні технології навчання словесного мовлення дітей з порушеннями слуху

Проблема навчання мовлення дітей з порушеннями слуху є ровесницею сурдопедагогіки як науки. Вона справедливо вважається наріжним каменем навчання дітей з порушеннями слуху. Навколо питань, пов'язаних з нею, вже більше чотирьох століть точаться жваві дискусії у всьому „сурдопедагогічному світі. Це проблема, якій присвячено найбільше наукових розробок у сурдопедагогіці, якій приділяється багато уваги і відводиться багато часу у практиці навчання дітей з порушеннями слуху. Але й донині вона не може вважатися повністю розв'язаною.

Обстеження мовлення дітей старшого дошкільного віку з порушеннями слуху (глухих і зі зниженим слухом) засвідчило низку специфічних особливостей, притаманних таким дітям. Серед них: неточність сформованих словесних значень, їх недостатня диференційованість, характерне розширення або звуження значень, їх змішування. Спостерігається також кількісна недостатність словникового складу. Відмічається погане розуміння мовлення, як на рівні окремих слів, так і словосполучень, речень, текстів. Неповноцінне слухове сприймання не дозволяє проконтролювати власну вимову та усвідомити звуко-буквенний склад слів у мовленні інших. Це зумовлює специфічність фонематичних уявлень у свідомості дитини.

Зміст педагогічного впливу на мовленнєвий розвиток дошкільників з порушеннями слуху та особливості його реалізації

Мовленнєвий розвиток дітей з порушеннями слуху (обох категорій: глухих дітей та дітей зі зниженим слухом) є одним з найважливіших передумов та показників комунікативної та соціальної компетентності, що

значною мірою визначають можливість особистісної реалізації та різнобічного розвитку. Мовна та мовленнєва компетентності мають на меті вирішення як суто пізнавальних (знання мови як універсального засобу передачі інформації та вміння використовувати цей комунікативний засіб з метою отримання знань), так і соціальних (налагодження розгалужених соціальних контактів) та морально-етичних (уміння налагоджувати взаємини та спільну діяльність, гармонізувати стосунки, висловлювати свою позицію) завдань.

Пропедевтика навчання словесного мовлення дітей з порушеннями слуху

Сучасними загальними орієнтирами оптимізації умов для якісного опанування словесним мовленням дітьми з порушеннями слуху визнано:

- ранню діагностику порушень слуху (у перші тижні життя дитини);
- раннє якісне слухопротезування (у перші роки життя);
- організацію навчання мовлення, починаючи з перших місяців життя дитини вдома під керівництвом фахівців, у закладах, що здійснюють супровід дитини та її родини;
- залучення батьків до цілеспрямованого розвитку малюка;
- забезпечення якнайширшої практики у використанні словесного мовлення в умовах безпосереднього спілкування;
- варіативність та індивідуальний добір форм та методів навчання словесного мовлення.

Література

1. Виховання дитини з порушеннями слуху в умовах сім'ї / за ред. Т.В. Сак. – К.: Наук. світ, 2009. – 216 с.
2. Головчиц Л.А. Дошкольная сурдопедагогика: Воспитание и обучение дошкольников с нарушениями слуха: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. - М.: Владос, 2001. – 304 с.

3. Жук В.В. Актуальні проблеми сучасної дошкільної сурдопедагогіки // Дитина із сенсорними порушеннями: розвиток, навчання, виховання. Збірник наукових праць.: Вип. 1. – К., 2010. – с.55-65.
4. Жук В.В. Науково-методичні засади організації та змісту навчання словесного мовлення дошкільників з порушеннями слуху // Дитина із сенсорними порушеннями: розвиток, навчання, виховання. Збірник наукових праць / за ред. Литовченко С.В., Гудим І.М. – К.: О.Т. Ростунов, 2011. – Вип. 2. – с.51-58.
5. Жук В.В. Науково-методичні засади оновлення змісту дошкільної освіти дітей з порушеннями слуху // Освітній простір. Глобальні, регіональні та інформаційні аспекти. Науково-методичний журнал. Випуск 6. Чернівці: Черемош. - 2011. - с. 152-157.
6. Жук В.В. Технології навчання словесного мовлення дітей з порушеннями слуху // ж. Дефектологія /Особлива дитина: навчання та виховання №1 (59). 2011. – с. 25- 28.
7. Литвинова В.В. Сучасні тенденції раннього та дошкільного розвитку дітей з порушеннями слуху // Освітній простір. Глобальні, регіональні та інформаційні аспекти. Науково-методичний журнал. Випуск 6. Чернівці: Черемош. - 2011. - с. 157-161.
8. Назарина В.В. Як допомогти розвиватися дитині, яка не чує // Діти з особливими потребами: поради батькам / За ред. В.І Бондаря, В.В. Засенка. - К.: Наук. світ, -2004, -с. 140-151.
9. Назарина В.В. Підготовка дітей з порушеннями слуху до навчання у школі // Підготовка до школи дітей з особливими потребами в умовах сім'ї: поради батькам / За ред. В.І. Бондаря, В.В. Засенка . – К.: Науковий світ. -2005. –с.135-149.
10. Особливості розвитку, виховання та навчання дітей з порушеннями слуху дошкільного віку: науково-методичний посібник / За ред. Литовченко С.В. – К.: Педагогічна думка, 2011. – 128 с.

11. Путівник для батьків дітей з особливими освітніми потребами. Книга 3. Дитина із порушенням слуху. (Борщевська Л.В., Жук В.В., Литовченко С.В.) – Київ, -2010. - 47 с.
12. Таранченко О.М. Варіативність дошкільної підготовки дітей з порушеннями слуху – один з чинників вибору освітнього маршруту // Освітній простір. Глобальні, регіональні та інформаційні аспекти. Науково-методичний журнал. Випуск 6. Чернівці: Черемош. - 2011. – с. 171-175.

V. ПІЗНАВАЛЬНІ ТА ЛОГІКО-МАТЕМАТИЧНІ ФОРМИ АКТИВНОСТІ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ

Віра Литвинова

На сучасному етапі модернізації та значного оновлення, як і вся система освіти в Україні, потребує дошкільне виховання в спеціальних дошкільних закладах для дітей з порушеннями слуху. Саме зараз створюється нова національна система освіти, яка буде відповідати перспективам розвитку держави у творенні якісної освіти.

Сучасна спеціальна педагогіка окреслила напрями освітніх змін теоретичних площин у відповідності до навчальних програм та їх практичне запровадження через особистісно орієнтовані моделі навчання. Зміни в процесах пізнавально-математичної освіти відбуваються у зв'язку з її реформуванням та модернізацією і пов'язані з формуванням пізнавально-математичного стилю мислення дітей з порушеннями слуху, фундаментальністю підходів до їхньої пізнавально-математичної підготовки, можливістю застосування пізнавально-математичних знань під час нових завдань з практичним змістом життєвих відношень у навколишньому середовищі.

Одним з головних соціальних замовлень на сучасному етапі розвитку пізнавально-математичної підготовки дітей з порушеннями слуху в дошкільній ланці навчально-виховного процесу, що визначено в програмі «Стежки у світ», є розвиток пізнавальної діяльності дитини та розвиток математичного мислення. Вони характеризуються ступенем розвитку саме тих розумових операцій (аналіз, синтез, узагальнення і т. ін.) за допомогою яких дитина набуває знання, що пов'язані з навколишнім світом, вчиться міжособистісним відношенням з однолітками та усвідомлює своє місце в

оточуючому середовищі. Розумові операції у дітей з порушеннями слуху, так само як і у чуючі дітей, починають здійснюватися ще до того як вони оволодівають мовою.

Література:

1. Н.І. Баглаєва. Логіко-математичний розвиток дошкільника. / Баглаєва. Н.І. – К.: Світоч, 2009.
2. Л.А. Венгер. Восприятие и обучение (дошкольный возраст. / Венгер Л.А. – М.: «Просвещение», 1969.
3. Л.С. Дульнева, С.В. Рязанова. Воспитание и обучение глухонемого ребёнка. / Дульнева Л.С., Рязанова С.В. (Советы родителям). – М.: Учпедгиз, 1959.
4. Гроза Е.П. Активізація пізнавальної діяльності в школах для глухих / Е.П. Гроза – Збірник (Питання дефектології № 14): 1982.
5. Кагал А.П. Формування слухового сприймання у дітей з порушенням слуху молодшого дошкільного віку / А.П. Кагал –СУВАГ К. – 2006. – 36-43с.
6. О.Л. Кононенко. Виховуємо соціально компетентного дошкільника / Кононенко. О.Л. – Науково-методичний посібник. К.: Світоч, 2009.
7. Н. Ф. Слезіна. Обучение арифметике в младших классах школ глухих. / Слезіна. Н. Ф. – М.: «Просвещение», 1967.
8. В.А. Старченко. Логіко – математична компетентність та її формування в дошкільному віці. / Старченко. В.А. – К.: Світоч, 2009.

VI. ОСОБЛИВОСТІ ТРУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ

Ніна Максименко

В умовах розбудови національної системи освіти важливого значення набуває діяльність загальноосвітніх і спеціальних дошкільних навчальних закладів, які забезпечують доступність дошкільної освіти, трудового навчання і виховання. В організації цього процесу є низка проблем, що потребують вирішення, зокрема, формування знань, умінь і навичок, розвиток мовлення дітей з порушеннями слуху.

Актуальність досліджуваних питань полягає у виробленні сталих навичок трудової діяльності, застосування їх у трудовій і практичній діяльності.

Трудове навчання дошкільників з порушеннями слуху є складовою єдиної системи навчання, виховання і розвитку таких дітей, фундаментом підготовки дітей до життя. Ефективне трудове виховання у дошкільному закладі, безпосередня і систематична участь дітей в посильній праці виробляють усвідомлене ставлення до навчання, формують особистість.

Дошкільна сурдопедагогіка опирається на теоретичні положення психологів Л. С. Виготського, І. М. Соловйова, Т. В. Розанової та інших вчених про те, що ті чи інші порушення викликають відхилення у їх фізичному і психічному розвитку. Так, порушення слуху негативно позначаються на розвитку мови, на формуванні засобу спілкування, розвитку мислення і всієї пізнавальної діяльності дитини.

Види трудової діяльності дошкільників

В залежності від віку в дитячому садку є наступні види праці.

1. Самообслуговування.

2. Господарсько-побутова праця.
3. Труд дітей у природі (в живому куточку, квітнику, в саду, на ділянці, в полі).
4. Ручна праця.

Самообслуговування

Самообслуговування привчає дітей до самостійності, озброює певними навичками, збільшує кількість набутих умінь, робить його одним із найважливіших видів праці молодших дошкільників. Це, зокрема, умивання, одягання, тримання одягу у чистоті, виконання санітарно-гігієнічних норм, прибирання після себе. Завдання вихователя прищепити елементарні навички самообслуговування уранці, вдень, увечері, виконувати всі дії у певній послідовності, берегти й акуратно складати одяг тощо.

Господарсько-побутова праця

Ознайомлення з господарсько-побутовою працею починається з першого року навчання у садку через спостереження за діями, трудовою діяльністю дорослих (батьків, вихователів, няні, повара, лікаря, двірника та інших). Діти поступово навчаються маніпулювати окремими предметами побуту, виконувати певні дії, рухи: покласти на стіл ложку, взяти іграшку з певного місця, прибрати після себе серветки тощо. Саме з виконання окремих доручень, трудових завдань у дітей появляється можливість діяти.

Трудова діяльність у природі

Праця дітей в природі створює умови для удосконалення фізичного розвитку, рухливості, стимуляції дії різних органів, зміцнює нервову систему. В процесі труда, як ні в якому іншому, поєднуються розумові, вольові й фізичні зусилля, а також відбувається сенсорний розвиток дітей. Цей вид діяльності має винятково важливе значення для розвитку дитини

дошкільного віку, бо це єдина праця, в результаті якої діти виробляють матеріальні цінності (вирощують квіти, овочі тощо).

Ручна праця

Одним із основних завдань спеціального дошкільного закладу є підготовка до навчання у школі, до трудової діяльності. Останньому активно сприяють заняття з ручної праці, повага до людей праці. Кожне заняття необхідно проводити на високому науковому і методичному рівні, для чого треба створити відповідні умови й добре організувати працю дошкільників. *Особливістю* цих занять є те, що вони мають важливе значення для розвитку розумових здібностей, технічних і практичних навичок дітей, їх естетичного смаку тощо.

Література

1. Н.И. Белова. Специальная дошкольная сурдопедагогика: Учебное пособие для студентов дефектологических факультетов педагогических институтов. Просвещение, 1985 – 128 с.

2. Воспитание дошкольника в труде – В. Г. Нечаева, Р. Буре, Л. Г. Загик и др.: под ред. В. Г. Нечаевой, Просвещение, 1983 – 207с.

3. Виховання і навчання дітей дошкільного віку з вадами слуху. Київ 1997 під ред. Л. І. Фомічової, Л. О. Малина, Л. А. Швачка. Організація трудової діяльності в дитячому садку – Х.: вид. група «Основа», 2008. – 187 с.

5. Т.М. Сав'як. Робота з папером, картоном і тканиною. «Радянська школа», 1971 – 110 с.

VII. РОЗВИТОК СЛУХОВОГО СПРИЙМАННЯ ТА ФОРМУВАННЯ ВИМОВИ В УМОВАХ ДОШКІЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ДЛЯ ДІТЕЙ ЗІ ЗНИЖЕНИМ СЛУХОМ

Оксана Федоренко

У вітчизняній сурдопедагогіці використовуються традиційні підходи до розвитку слухового сприймання та формування вимови у дітей глухих та зі зниженим слухом.

Довгий час фундаментальним методом навчання дітей з порушеннями слуху усному мовленню була система Ф.Рау. Система ґрунтується на глобальному підході формування усного мовлення методом цілих слів із широким використанням письма, карток із надрукованими словами і реченнями, буквами чи дактилем. Навчання вимові здійснюється за аналітико-синтетичним концентричним полісенсорним методом. Концентричність методу полягає в опануванні на початковому етапі фонемами першого концентру, що дає можливість промовляти різні слова незалежно від їх звукового складу [8, 32-51].

Програма навчання вимові за означеним підходом передбачає роботу над диханням під час мовлення; постановку тембру голосу; відтворення звуків; формування правильної вимови слова; вміння відтворювати фрази у правильному темпі, з логічним наголосом.

Значний вплив на розвиток слухового сприймання та формування вимови дітей глухих та зі зниженим слухом має оптимізація засвоєння такими дітьми усного мовлення в діяльності; навчання в умовах інтенсивного розвитку залишкового слуху; формування вимови із використанням технічних засобів тощо. Ці перспективні напрями - нові можливості для вітчизняної педагогічної практики, які відповідають сучасним вимогам до навчання й розвитку дітей з порушеннями слуху.

Література

1. Бельтюков В.И. Закономерности овладения произношением слышащими детьми // Дефектология,- 1976,- № 5,- С. 3-11.
2. Выготский Л.С. Основы дефектологии: Собр. соч. в 6 т. / Подред Т. А. Власовой М.: Педагогика, 1963,- Т.5.- С.168-177.
3. Виховання і навчання дітей дошкільного віку з вадами слуху (об'єднані тексти програм дошкільних закладів для глухих дітей і дошкільних закладів для слабочуючих дітей): програма для спеціальних дошк. закл. / Ін-т змісту і методів навчання ; авт.-уклад. Л. І. Фомічова [та ін.] ; ред.: Л. І. Фомічова, Л. О. Малина. - К. : 1997. - 363 с.
4. Діти з порушеннями слуху: крок за кроком від діагностики до інклюзії: посібник для фахівців та батьків / [авт.: Б. С. Мороз, В. П. Овсянник, О. М. Борисенко та ін.; за ред. : А. А. Колупаєвої, Б. С. Мороза].- К. : О. Т. Ростунов, 2013. – 104 с.
5. Леонгард Е. Опыт работы по обучению детей с нарушениями слуха по методу Леонгард. - Москва, 2009.-180с.
6. Методика реабілітації глухої дитини під керівництвом сурдопедагога: Четвертий рік навчання: Посібник / Кагал А.П., Кагал Т.О., Кагал Є.Т., Кагал О.Т. – К.: Логос, 2006. – 154 с.
7. Назарова Л.В. Обучение слабослышащих детей восприятию неречевых звучаний на фронтальных занятиях в слуховом кабинете // Дефектология,- 1988,- № 2- С. 52-57.
8. Рау Ф.Ф. О психологических основах развития слухового восприятия речи у глухих детей // Дефектология,- 1975,- № 1.- С. 32-51.
9. Савченко Олександр Олексійович. Оптимізація розвитку слухового сприймання у дітей з порушенням слуху: дис... канд. пед. наук: 13.00.03 / Інститут спеціальної педагогіки АПН України. - К., 2004. - 21 с.

10. Стежки у світ: програма розвитку дітей дошкільного віку зі зниженим слухом / [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://ispukr.org.ua/uk/14/140/14.html>
11. Федоренко О. Розвиток слухового сприймання у дітей зі зниженим слухом від народження/О.Ф. Федоренко// Дефектологія. Особлива дитина: навчання та виховання. – 2011. – № 3. – С.10 – 14.
12. Федоренко О. Науково-методичні засади організації роботи з розвитку слухового сприймання та формування вимови дітей з порушеннями слуху /О.Ф. Федоренко //Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови: наук.-метод.зб.:Вип.3.Частина 1./за ред.. В.В. Засенка, А.А.Колупаєвої. -К.: Педагогічна думка, 2012. – 296с.
13. Федоренко О. Методичні та технічні новації слухопротезування дітей з порушеннями слуху/О. Федоренко//Дитина із сенсорними порушеннями: розвиток, навчання, виховання: зб. наук. праць:вип..3./ за ред. Колупаєвої А.А.. – К. – 2013.
14. Blamey PJ, Sarant JZ, Paatsch LE, Barry JG, Bow CP, Wales RJ, et al. Relationships Among Speech Perception, Production, Language, Hearing Loss, and Age in Children With Impaired Hearing. *J Speech Lang Hear Res.* 2001;44:264–285.
15. Hogan, Sarah; Stokes, Jacqueline; White, Catherine; Tyszkiewicz, Elizabeth; Woolgar, Alexandra (September 2008). "An Evaluation of Auditory Verbal Therapy Using the Rate of Early Language Development As an Outcome Measure". *Deafness & Education International* 10 (3): 143–167. doi:10.1179/146431508790559760
16. Koopmans-van Beinum F. J., Clement C. J., van den Dikkenberg-Pot I. (2001). Babbling and the lack of auditory speech perception: A matter of coordination? *Developmental Science*, 4, 61–70.

17. Levin J, Perez M, Lam I, Chambers JG, Hebbeler KM. National Early Intervention Longitudinal Study: Expenditure Study. Menlo Park, CA: U.S. Office of Special Education and SRI International; 2004. (Rep. No. NEILS Data Report No. 4.
18. Moeller MP. Early Intervention and Language Development in Children Who Are Deaf and Hard of Hearing. *Pediatrics*. 2000;106:1–9.
19. Pollack D. Educational audiology for the limited hearing infant.- Manchester.-1979.- 237 p.

Додаток А

**Щоденні заняття, спрямовані на соціально-особистісний розвиток
дитини з порушеннями слуху**

(поради для батьків)

Елемент заняття з розвитку слухосприймання та мовлення

(фотоматеріали для батьків)

Додаток Б

Історії у малюнках, які стосуються пережитого дитиною

(поради для батьків)